

Lectio praecursoria¹

Niina Manninen

Suomi on viimeisimmän YK-raportin mukaan maailman onnellisin maa. Hyvinvointiyhteiskunnan puitteet luovat perustan mahdollisuuksien tasa-arvolle ja itsensä toteuttamiselle. Silti moni etsii identiteettiään ja tarkoitusta elämälleen. Sosiologit, joiden näkemyksiä esittelen seuraavaksi, ovat kuvanneet nyky-yhteiskuntaa jatkuvasti muuttavana. Manuel Castells on todennut, että globaalissa informaatioyhteiskunnassa yhteiskuntaa rakennetaan alati muuttuvissa verkostoissa, joissa yksilö joutuu koko ajan luomaan uudelleen omaa identiteettiään. Jatkuva identiteetin luominen heikentää ihmisen kokemusta onnellisuudesta ja hyvinvoinnista.

Jean Baudrillardin mukaan media on erottanut meidät historiallisista suhteista menneisyyteen ja tuonut tilalle kaoottisen ja tyhjän maailman. Zygmunt Bauman kuvaa informaatioyhteiskuntaa termillä ”Liquid modernity”, jossa ihmisen on vaikea kiinnittyä mihinkään, kun elämän perusta on jatkuvassa liikkeessä. Sosiologi Michel Maffesolin mukaan yhteisöllisyys näyttätyy avoimena, emotionaalisena uusheimolaisuutena, liittymisenä ryhmiin ja ”heimoihin”, joilla ei ole yhteisiä päämääriä ja jotka

---

¹ Manninen, Niina 2019. Social services students' education and purposes in life – A case study from Finland. Academic dissertation. Helsinki Studies in Education, number 49. Helsinki: University of Helsinki. (Väitös 17.5.2019, Helsingin yliopisto.)

ovat muuttuvia. Ajan kuvaan siis kuuluu, että oman yhteisön ja aidon yhteisöllisyyden löytäminen voi olla vaikeaa, ja kuitenkin ihminen voi löytää elämäntarkoituksen vain suhteessa muihin ihmisiin, yhteisöihin ja itseään suurempiin päämääriin.

Psykologiassa elämäntavoitteita ja tarkoitusta tarkastellaan muun muassa motivaatiotutkimuksessa. Esimerkiksi professori Katariina Salmela-Aro on tehnyt pitkittäistutkimusta ihmisen motivaation perustasta ja elämäntavoitteisiin liittyvistä kysymyksistä. Hän on osuvasti kuvannut ihmisen psykologiaa talovertauksen avulla. Talon ensimmäisen kerroksen muodostavat pysyvät persoonallisuuden piirteet ja temperamentti. Yksilön elämänkulussa muuntuvat henkilökohtaiset tavoitteet ovat talon toinen kerros, ja ne liittyvät olennaisesti henkilön ajattelu- ja toimintatapoihin. Kellariin kuuluvat motiivit ja perustarpeet. Näitä ihmisen perustarpeita ovat puolestaan selittäneet lukuisat tutkijat. Elämäntarkoituksen kysymyksissäkin suosittu selitysmalli on Decin ja Ryanin itseohjautuvuusteoria. Muun muassa suomalainen filosofi ja hyvän elämän tutkija Frank Martela perustaa näkemyksensä hyvästä elämästä pitkälti tähän teoriaan. Kyseisen teorian mukaan ihmisen perustarpeet liittyvät autonomiaan, kompetenssiin ja yhteenkuuluvuuteen. Martela on sittemmin pohjennut, pitäisikö tähän perustarpeiden joukkoon kuulua hyvät teot muille ihmisille.

Lukuisat onnellisuustutkijat, kuten Emma Seppälä Stanfordin yliopistosta, ovat tuoneet esille, miten ihmisen onnellisuus on kytköksissä muihin ihmisiin ja erityisesti hyviin teoihin muille ihmisille. Myös Katariina Salmela-Aron pitkittäistutkimuksissa on käynyt ilmi, että pelkästään itseän keskittyminen on yhteydessä muun muassa masentuneisuuteen. Tätä näkökulmaa puoltavat myös Elina Marttisen tutkimukset identiteetin muodostumisesta.

Hyvinvointi luo myös perustaa sille, millaisiin tavoitteisiin ihminen suuntautuu. Nämä tavoitteet puolestaan vaikuttavat hyvinvointiin. Myös hyvinvoinnin perusta on sidoksissa vuorovaikutussuhteisiin. Ihmisen minäkuva hyvinvoinnin perustana syntyy suhteessa muihin, kuten muun muassa John Bowlby ja Carl Rogers ovat kuvanneet.

On myös muistettava, että elämäntavoitteet ovat muuttuvia ja ajassa eläviä. Elämänkulussa voi tulla eteen yllättäviä asioita, jolloin keskeistä on se, miten ihminen pystyy muuntumaan ja muuttamaan tavoitteitaan tilanteessa, jossa tiettyjen tavoitteiden saavuttaminen ei ole mahdollista. Salmela-Aroa lainaten: elämänkulun motivaatiomallin mukaan ihmiset

suuntaavat elämäänsä henkilökohtaisten tavoitteiden avulla elämän siirtymissä. Ihmisellä on rajalliset resurssit, ja siten tavoitteiden valinta ja niihin sitoutuminen on tärkeää.

Onnellisuuden tavoittelu on keskeinen piirre nykyajassa. Kuitenkin, viitaten muun muassa edellä esittelemiini tutkijoihin, onnellisuuden tavoittelun sijaan ihmisen tulisi mieluummin pyrkiä tunnistamaan arvoja ja elämän suurempia päämääriä, jotka ovat yhteydessä myös muiden ihmisten hyvään elämään ja kestäväan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Tämä on keskeinen ajatus myös väitöstutkimuksessani, joka käsittelee sosionomiopiskelijoiden koulutusta ja elämäntarkoituksia. Damonin, Menonin ja Bronkin määritelmä elämäntarkoituksesta, tämän tutkimuksen viitekehys, on linjassa näiden edellä mainittujen määritelmien kanssa. Elämäntarkoitus löytyy itselle henkilökohtaisesti merkityksellisistä pitkän tähtäimen elämäntavoitteista, joiden tarkoitus on myös ylittää itsen rajat: olla hyödyksi muille ihmisille ja yhteiskunnalle.

On myös tärkeää, että ihminen löytää oman yhteisönsä, jossa kokee merkityksellisyyttä. Kokemus yhteisöllisyydestä nousi esille myös tässä tutkimuksessa. Tutkittaessa sosionomiopiskelijoiden merkityksellisimpiä työharjoittelukokemuksia yhteisöllisyyden kokemukset nousivat esille kaikkein vaikuttavimpana: miten opiskelija otettiin vastaan yhteisöön, miten hän tuli tunnistetuksi, kohdatuksi ja kuulluksi.

Tämän väitöskirjatutkimuksen kohderyhmänä olivat sosionomiopiskelijat Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto-ohjelmassa. Tutkinto-ohjelman keskeinen viitekehys on sosiaalipedagogiikka, jonka ydinajatus on tukea ihmisiä täyteen yhteiskunnan jäsenyyteen, osaksi yhteisöjä ja osaksi suhteita. Sosiaalipedagogiikka korostaa ihmisen voimavaroja ja kasvua. Myös sosiaalipedagogiikassa nähdään, että ihmisen merkityksellisyys syntyy vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin.

Tulevassa työssään sosionomiopiskelijat tukevat lapsia, nuoria, aikuisia ja vanhuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen, kokemaan merkityksellisyyttä ja löytämään oman potentiaalinsa. Ihminen, joka on löytänyt oman elämänsä tarkoituksen, pystyy parhaiten auttamaan muita löytämään tarkoituksen. On siis erityisen merkityksellistä, että juuri sosionomiopiskelijoiden elämäntarkoitukseen liittyviä kysymyksiä kartoitetaan, koska he tulevassa työssään auttavat toisia ihmisiä olemalla usein arjen vaikuttajia ja hyvän elämän edistäjiä. Tässä väitöskirjassa näitä sosionomien elämän tarkoitukseen liittyviä kysymyksiä kartoitettiin laadullisin ja määrällisin menetelmin.

Ensimmäiseksi tutkittiin sosionomiopiskelijoiden elämäntavoitteiden sisältöä ja sitä, perustelevatko nämä opiskelijat päämääriään itsensä, läheistensä tai tuntemattomien ihmisten tai yhteisen hyvän näkökulmat huomioiden. Toiseksi tutkimuksessa kartoitettiin tarkemmin opiskelijoiden elämäntarkoitukseen liittyviä profiileja sekä näkemyksiä elämäntarkoituksen roolista: liiyykö elämäntarkoitus miellyttävään elämään, hyvään elämään tai arvojen mukaiseen elämään. Myös auttamisen perusteluja tutkittiin. Kolmanneksi selvitettiin, miten opiskelijoiden elämäntarkoituksen kokemukset näyttäytyivät opiskelijoiden työharjoittelussa ja mikä oli opiskelijoille kaikkein merkityksellisintä työharjoittelussa.

Tämän tutkimuksen mukaan sosionomiopiskelijat näyttävät pitävän tärkeinä arvoja, jotka ovat länsimaisessa yhteiskunnassa sosialisatiossa meille välittyviä, kuten keskittyminen läheisiin ihmissuhteisiin, miellyttäviin kokemuksiin elämässä sekä onnen tavoitteluun. Kuten suomalaiset nuoret yleensä myös sosionomiopiskelijat pitävät tuntemattomien auttamista tärkeänä tavoitteena, mutta auttamisen arvoperustaa tai sosiaalisia ulottuvuuksia he toivat harvoin esille.

Valtaosa näistä nuorista aikuisista, pääosin naisista, etsii elämälleen aktiivisesti uusia päämääriä ja tarkoitusta mutta kokee löytäneensä jo joitain merkityksellisiä asioita elämäänsä. Noin neljännes näistä opiskelijoista on löytänyt elämänsä tarkoituksen, tuntee omaavansa taitoja tämän päämäärän toteuttamiseen ja arvioi, että oma elämän päämäärä myös hyödyttää muita joko läheisiä henkilöitä tai tuntemattomia. Tähän aikaan liittyvä identiteetin etsintä ja yksilökeskeisyys näyttäytyy myös tässä tutkimuksessa. Itsetuntemus vaikuttaa olevan keskeinen elementti elämäntarkoituksessa, ja tähän itsetuntemuksen kehittämiseen tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota sosionomikoulutuksessa.

Itsetuntemusta ja reflektiotaitoja korostetaan myös Soile Juujärven väitöstutkimuksessa, jossa osa tutkimuksen informanteista oli sosionomiopiskelijoita. Juujärvi tutki, miten opiskelijoiden huolenpitoon liittyvä moraalinen ajattelu kehittyi kahden vuoden seurantajaksolla. Tutkimuksen mukaan kolmannes tutkimukseen osallistuneista opiskelijoista edistyi jossain määrin moraaliossa huolenpidon ajattelussa koulutuksen aikana. Valtaosa sosionomiopiskelijoista voidaan paikantaa korkeinta huolenpidon moraalista päättelyä edeltävälle tasolle. Tälle tasolle on tyypillistä, että opiskelija alkaa kyseenalaistaa muiden eteen uhrautumisen konventionaaliossa hoivaorientaationa ja itseän kiinnittyvät perustelut nousevat uudelleen esille, koska pyrkimyksenä on tasapainottaa itsestä huolta pi-

täminen ja muiden hyväksi toimiminen. Koulutus sinällään ei ollut tässä kehityksessä määräävä tekijä, vaan yleensä opiskelijoiden siirtymistä tälle tasolle edelsi jokin henkilökohtainen kriisi, jonka myötä henkilö uudelleenarvioi omaa toimijuutta huolenpitosuhteissa. Koulutuksessa tulisi kiinnittää Juujärven mukaan huomiota siihen, että harjoitellaan roolinottoa erityisesti muihin kytkeytyvien perustelujen kautta ja myös tunnustetaan empatiaan liittyviä näkökulmia ja myötätuntouupumuksen riskitekijöitä.

Myös Juujärven tutkimuksesta käy ilmi sosionomiopiskelijoiden lähisuhteisiin kiinnittyminen. Lisäksi omat käynnissä olevat tutkimukseni ja sosionomiopiskelijoille kohdennetut haastattelut tukevat Juujärven tutkimustuloksia huolenpidon ajattelusta ja lähisuhteisiin keskittymisestä. Haastatteluissa käy ilmi meneillään oleva tai jonkin henkilökohtaisen kriisin myötä tapahtunut siirtymä tasapainoisempaan huolenpidon orientaatioon, ja usein tätä siirtymää on edeltänyt ajattelu ja toiminta, jossa keskitytään vain itseän tai uhraudutaan muiden hyvinvoinnin eteen.

Miten arvoja ja elämäntarkoituksen kysymyksiä tai huolenpidon orientaatiota sitten voitaisiin tuoda sosionomien koulutukseen? Elämäntarkoituksen pohdinnassa on oleellista, että nämä asiat tiedostetaan. Se ei kuitenkaan vielä riitä. Me voimme teoriassa pohtia arvojamme ja elämämme päämääriä, mutta ne täytyy myös konkretisoida ja aktualisoida. Esimerkiksi omia auttamiseen kohdistuvia arvoja, arvoristiriitoja ja eettisiä kysymyksiä ja huolenpidon orientaatiota tulisi pohtia ja konkretisoida asiakas-kohtaamisissa. Miksi toimin niin kuin toimin, mitkä arvot ohjaavat toimintaani, miten ymmärrykseni hyvästä elämästä liittyy toimintaani, mikä on oma huolenpitoon liittyvä orientaationi?

Keskeistä konkreettisen toiminnan ja itsereflektion lisäksi on myös muilta saatu palaute. Esimerkiksi turvalliseksi koetuissa ja jatkuvissa työnohjauksellisissa ryhmissä näitä arvo- ja elämän päämäärään liittyviä elementtejä voitaisiin pohtia osana sosionomikoulutusta. Opettajina meidän tulisi myös mallintaa elämäntarkoitukseen liittyvien kysymysten ja huolenpidon orientaation pohdintaa. Luottamuksen ilmapiirin rakentaminen, kokemusten jakaminen ja opiskelijan itsereflektion tukeminen on merkityksellistä. Ammatti-identiteetin työstäminen on oman identiteetin työstämistä, ja tähän kuuluu oleellisena kysymykset, kuka minä olen, mistä minä tulen ja mihin olen menossa.

Auttamisen syyt ja motiivit ovat moninaisia ja usein auttamiseen liittyy useampi kuin yksi motiivi. Ihminen voi auttaa kokeakseen olevansa

hyvä ihminen, tulevansa nähdyksi ja kuulluksi auttajana. Hän voi tunnistaa yhteiskunnallisia epäkohtia ja kiinnittyä oikeudenmukaisuuden edistämiseen. Ammattiauttajan tulisi tunnistaa oma itsensä eli auttajan minuus ja myös auttajan varjot, joita teologi Martti Lindqvist on teoksissaan käsitellyt.

Elämäntarkoitus löytyy huolenpidon etiikasta: siitä, että elämässä on tasapaino itsestä ja muista huolta pitämisen välillä. Elämäntarkoitus luo pohjaa kestäväälle hyvinvoinnille. Voimme tukea toisiamme tunnistamaan elämäntarkoituksen: näkemällä, kuulemalla, kuuntelemalla, kohtaamalla: mikä on juuri sinun elämässäsi merkityksellistä.

Tämä ajatus arvostavasta kohtaamisesta sisältyy myös kutsumukseen, siihen, että halutaan tehdä hyviä tekoja toiselle lähimmäisenrakkaudesta. Siinä auttaminen ja hoitaminen nähdään rakkaudentekona. Kollegaani Anita Näslindh-Ylispangariin viitaten: Ihmisen kohtaaminen persoonana, ainutkertaisena yksilönä, on rakkautta, ja tämä rakkaus ilmenee teoisena. Ei siinä, mitä tekee vaan miten tekee. Aito kohtaaminen edellyttää sisäistymistä ja läsnäoloa. Tätä kohtaamista voidaan myös tarkastella dialogisena suhteena ihmisten välillä. Dialogiseen suhteeseen liittyy tasavertaisuus, vastavuoroisuus, kunnioitus, arvostus, luottamus sekä aktiivinen kuuntelu ja kuuleminen.

Elämäntarkoitus on keskeinen osa sosiaalipedagogiikkaa, sitä ydintä, jossa tunnistetaan jokaisen potentiaali, jokaisen ihmisyyys, ja tuetaan ihmisiä aitoon yhteisöllisyyteen muiden kanssa sekä edistetään yhteiskunnallisesti kestävää kehitystä, meillä ja maailmalla. Aidon elämäntarkoituksen löytäminen voi olla kiinnekohta ja tukipilari jatkuvasti muuttuvassa maailmassa. Sen löytäminen lisää hyvinvointia, tuo johdonmukaisuutta ja suuntaa elämään sekä kiinnittää meidät johonkin meitä itseämme suurempaan. Näitä kysymyksiä väitöskirjani käsittelee sosionomiopiskelijoiden näkökulmasta.

